

3 1761 04389 7370

O

DNIU Ś^{go} JANA W POZNANIU

Y

O SYSTEMACIE POŻYCZKI

MAJĄCYM BYDŹ USTANOWIONYM

D L A

PRUSS-POŁUDNIOWYCH

Josef Lukaszewicz

PRZEZ

J. L. SZWARCA,

SZWARCA KROLEWSKIEY POŁUDNIOWO-PRU-
SKIEY REGENCYI.

HG

3729

P62598

1802

c. 1

ROBA

W POZNANIU 1802.

W DRUKARNI DEKIERA Y JEGO KOMPANII.

Presented to the
LIBRARY of the
UNIVERSITY OF TORONTO

by
John Stanley

O

DNIU Ś^{go} JANA W POZNANIU

Y

O SYSTEMACIE POŻYCZKI

MAIĄCYM BYDŹ USTANOWIONYM

D L A

PRUSS-POŁUDNIOWYCH

Josef Lukasewicz

PRZEZ

J. L. SZWARCA,

KONSYLJARZA KROLEWSKIEY POŁUDNIOWO-PRU-
SKIEY REGENCYI.

W POZNANIU 1802.

W Drukarni Dekiera y Jego kompanii.

LIBRARY

JAN 18 1996

UNIVERSITY OF TORONTO

Gdy mieszkańcy prowincyi zawieraiącey w sobie 800,000 dusz, 1200 miasteczek i wsiow szlacheckich, ktorych szacunek gruntowy ogółem więcey 40 milionow talerow wynosi, do miasta mierney wielkości ziadą się, załatwić w nim swoje pieniężne interessa całego roku w czasie trzech lub czterech dni; zjazd takowy nadaie miastu temu niezwyčajną postać pełną życia i czynności; obywatelowi spokojnie się przypatrującemu rozmaity przynosi korzyść, a odległemu czytelnikowi daie przez opis obfitą do uwag i zabawki materiją.

Takowy widok czyni Poznań co rok pod czas uroczystości Ś. Jana, począwszy od dnia 24. aż do 28. Czerwca; w tym krotkim przeciągu czasu wszystka Szlachta i bogaci Mieszczanie zieżdżaią się tu z Powinicyi całej, liczyć lub odbierać pieniądze i zawierać wszelkie gatunki

kontraktow, iakie tylko chęć ich obywatelskich interessow sądzi bydź potrzebne. Jest to zwyczaj, ktory wygoda od wiekow wprowadziła dla ułatwienia odbytu interessow! w tych dniach wzrasta massa ludności, miernie rachuiąc, od 20,000, aż do 32,000 dusz; z którą liczbą koni w dosyć rownym podnosi się stosunku. *)

Mieszczanie sposobią się do przyięcia tak wielu gości; każdy gospodarz, nie wyłącziąc nawet stanu znakomitszego, przenosi się pod dach, aby zyskał 10 do 100 talerow za najęte iuż cztery niedziele wprzod pokoie. Piekarze i Rzeźnicy, Piwowarowie i Szynekarze krzątaią się około przysposobienia dostatecznych składow

*) Regestra akcyzy i konsumcyi są tu iawnym dowodem.

W Marcu r. b. wynosił w Poznaniu podatek czopowy z piwa 578 tal. 1 dobr. ~~7~~ 7 fen., akcyza zaś od rzezi 585 tal. 5 dobr. gr. 4 fen. Przeciwnie w miesiącu Czerwcu, w ktorym przypada Ś. Jan, pierwszy podatek wynosił 854 tal. 23 dobr. gr. 2 fen. a drugi 1300 talerow 18 dobr. gr. 8 fen. Co do wodki proporcya jest wprawdzie odwrotna, gdyż akcyza iey wynosiła w miesiącu Marcu 803 tal. 13 dobr. gr. 4 fen. a w miesiącu Czerwcu tylko 694 tal. 13 dobr. gr. 3 fen.; gdy zaś w zimie konsumcyja tego gorącego trunku jest dwa razy większa iak w lecie, przeto proporcya ta jest także dowodem powiększoney massy ludności.

dla tak wielkiej ludności. Kupcy, i Aptekarze wyciągają z xiąg swoje rachunki. Naczelnik zgromadzenia sprawiedliwości rozdaie między iego współczłonkow zlecenia do przyjmowania transakcyow. Justyc-Kommissarze podpisuią swoje likwidacye, i zaostrzaią swoje piora. Doktorzy strzygą papiery na recepty. Cukiernik Tobiaszewski i Lyza z ciasteczkami rozbiiaią swoje namioty na ulicy Wilhelmskiej. Słudzy sądowi powracaią z swych powiatow nazad do stolicy, dla lepszego dopełnienia swych zleceń, ponieważ pewni są, iż znaydą tu na Ś. Jan tego lub owego, ktorego próżno długo szukali. Chór muzykantow tutejszych stroi swoje instrumenta; zgoła, publiczne zalotnice, ktorych cech powiększa się ieszcze bardziey około tego czasu przez siostry z Berlina, Warszawy i Wrocławia, rozkładaią swoje toalety uroczyste w nadziei bogatego żniwa, *) a żydzi, z przyrodzenia na fa-

*) Policya roztrząsaiąca czasem stan zdrowia tych nieszczęśliwych stworzeń, ktorych klasa w stosunku liczniejszy jest w Poznaniu iak w Berlinie, kazała pod czas rewizyi krotko przed Ś. Janem aresztować jednę z nich dla bezpieczeństwa publiczności, lecz ta nieszczęśliwa prosila bardzo, żeby ią przynajmniej przez Ś. Jan od aresztu uwolmiono, aby nieutracała zysku żniwa tego.

ktorow przeznaczeni, otaczają iak gdyby roy pszczoł te liczne kupy, wystawiając razem z niemi żywy obraz wygórowaney chęci mieyskiego zarobku. Polscy i niemieccy Komedyanicy, Optycy, i Dentyści, Wirtuozy, Pragska kapela i dudy, Jeźdźcy biegli w sztuce swey, Przekupniarze z pieśniami i rozmaitymi sztukami, dzikie zwierzęta i figury woskowe, kupcy z towarami Lugduńskimi, niedźwiedziarze i sylweciarze, biali murzyni, olbrzymi i karłowie, bankierowie i fechtmistrzowie, *) szklarze, malarze, kuglarze tańczący na lenach; naprawiacze porcelany i t. d. wszystko to przyjeżdża, wieżdża i ciśnie się do miasta, korzystać przynajmniey z małej cząstki masy pieniędzy między ludźmi krążących. Krotko mówiąc, ledwo zacznie się wieczor poprzedzający uroczystość, aż zaraz śpieszą się ze wszystkich stron mieszkańcy okolic

*) Pan Miartini i jego żona, tudzież Jeymć Panna Cenni, Śpiewaczka, wzywali publiczność przez obwieszczenia na rozmaite koncerty, ktore mało jednak były odwiedzane, lubo ich talenta szczegulniey zaś głos Pana Miartyniego pod czas Opery Buffa zasłużył był na ukontentowanie Publiczności. Polski teatr pociągał na siebie powszechną baczność narodu, ktory oprócz tego wielką ma miłość do muzyki.

w rozmaitych zamiarach do stolicy, meszczyźni — kupować lub przedawać dobra, starać się o dzierżawy, zaciągać pożyczki, płacić lub odbierać prowizye i wyprożniać przytym butelki. Kobiety — używać zabaw wszelkiego gatunku, ktorych im miasto dostarcza w tak wielkiej liczbie, że ledwo długość dnia zdoła obciąć ie wszystkie.

Kto ma sprawy, stara się pod czas Ś. Jana dowiedzieć się o stanie ich, lub opatrzyć swego Mandataryusza instrukcyami na cały rok; kto zaś bez interessow do miasta przyjeżdża, co się rzadko zdarza, patrzy tylko zabaw.

Zakupienie potrzeb gospodarskich, odmiana garderoby i stroiow, przyjęcie nauczyciela lub tancmaystra dla dzieci, nawet czytanie gazet, zgoła, wszystkie gatunki interessow niekoniecznie nagłych odkładają się do Ś. Jana; co mówię, chorzy nadto odlegli od doktora i nie będący w stanie opłacania drogich podróży, jeżeli ich choroba do długich niemocy należy, zwłoczą swoje kuracye do Ś. Jana dla zyskania lekarskiej pomocy za tańsze pieniądze.

W sam Ś. Jan ranę miasto zdaie się bydź nowo zaludnione; mieszkańcy miejscowi giną w wielkiej liczbie cudzoziemców, ktorych na-

głość interessu ustawicznie po ulicach tu i owdzie oprowadza. Z każdego okna widać nowe twarze; stare zaś znaiome dobrze do tylnych przenoszą się pokoikow. Bogatsza Szlachta obie-
ra stancye w rynku i na ulicy **Wilhelmowskiej**; mniej bogata szuka pomieszczenia w naybliższych ulicach, i tak rozciągają się stancye w stosowney odległości aż do przedmieściow. Z każdego domu słyszeć się daie brzęk wysypanych pieniędzy, ginąc wszeleście przybranych rozmaicie ekwipażow i karet, w których damy w negligu rannym od kamienicy do kamienicy swoje przybyłe przyiaciołki odwiedzają, z niemi długie przed obiadem chwile na rozmowach trawiają, lub zakupią część wdziękow na wieczor w sklepach galanternicznych: mężowie zaś obracają się za swymi dłużnikami, lub o kontrakty się umawiają, a jeżeli więcey płacić muszą, iak pieniądze, które z sobą przywieźli, wynoszą, na ten czas zagłębiają się w spekulacyach, iakim sposobem i gdzie dostać summę brakującą, co przy małej w proporcyi massie krążących pieniędzy gotowych nie iest w samey rzeczy bagatelą. Ży-
dzi w podartych płaszczach, które ledwo parałat w całości utrzymaie, dźwigają za Possesso-

rami idącymi przodkiem w parądnym stroiu, potężne wory pieniężne z miną pełną chluby, okazującą, iak bardzo ci ubodzy szachrowie poczytują sobie za chonor, że niosą za niemi Bożka, Mammona, lub lataią udyszeni z hypotekami, szukając w ostatnim momencie summ, od których procencik za ich starunek uszczęśliwiłby ich na całe życie, gdyby się projekt udał, co się rzadko zdarza. Nic nie iest śmieszniejszego iak odurzałość, z iaką wiele ludzi nie mający żadnego wyobrażenia biegu stałej hypoteczney pożyczki podeymuie się tego interessu w nadziei znacznego zysku.

Potrzebujący pieniędzy dowiaduie się najprzod z trzeciej ręki o nazwisku tego, który się stręczeniem pieniędzy zatrudnia, i niesie doniego swoje dokumenta. Ten przyrzeka donieść mu w kilka dni o wyraźney odpowiedzi wierzyciela mającego podobno gotowe pieniądze do pożyczczenia, daie dokumenta faktorowi; ten znowu powiada, że wie o osobie, od ktorey zaraz pieniędzy dostać można. Faktor wymawia sobie za fatygę parę procentow, ktorými dzieli się z kilku pomocnikami, i oddaie znowu papiery trzeciemu słyszącemu o czwartym, który mieć

ma pewną wiadomość o osobie, ktorey ofiarowano wielki kapitał do pożyczzenia pod słusznymi warunkami, to iest: po 10 procentu odciągniętego od kapitału. Od tego odbiera ie znowu piąty a z iego rąk pewnie i szosty stręczyciel, ten zaś bieży bez thu z papierami do owego człowieka, z ktorego ręki wyszły. Spozstrzega on z zadumieniem swoje własne dokumenta, miarkuiąc, że iest wydany; atoli nie śmie ich zatrzymać, lecz odbiera ie dopiero tym samym kołem z ręki swego Faktora na powrot z tą wiadomością: że wierzyciel niewidzi bezpieczeństwa, lub że kapitał iuż iest zamowiony. Żaden z traktuiących oprócz swego poprzednika niewie nic o prawdziwym związku rzeczy, i tak nieraz powtarzaią te osoby oprócz pierwszego i ostatniego Aktora to samo głupstwo śmieszne.

Około godziny 11. strumień umawiaiącey się publiczności ciągnie się do Regencyi, ktora zdaie się bydź giełdą kupiecką, gdzie w pierwszych obydwuch dniach tranzakcyi strony umawiaią się wprzod, potym dopiero sądowe następuią opisy. Wielki zgiełk tysięcznych głosow w polskim, niemieckim, łacińskim i francuzkim ięzyku ogłusza Oficyantow przymuszo-

nych wśród takowego szaleństwa swoje wykonywać obowiązki. Kupa suplikantów szturmuje do Prezydenta z petytami potrzebującymi prędkiej rezolucyi. Jedna część trzyma depozyt w obłęźeniu, chcąc odbierać pieniądze, które wprzód z banku sprowadzone być muszą; jest to pospolitym grzechem narodu, że nawet naglące interesa do ostatniej odkłada godziny; ztąd pochodzi, że proźby o exekucye, o areszt, o zapisaie, o udzielenie hypotecznego attestu, o zezwoenie na pożyczkę i t. d. w ten czas dopiero podią, kiedy Ś. Jan już się zaczyna, i iedno *Citissime* goni drugie! Ledwo godzina południowazdoła wstrzymać na mały czas to powszechne naglenie! Wesołości stołu uważają się tu tylko iab dopadkowe rzeczy; żądza pieniędzy przytłmia nawet pragnienie wina, skoro się obiad słończy, zaczyna się znowu ten sam nacisk intressow, i ciągnie się, dopoki nieuderzy godzina widokow teatralnych, pod czas ktorey Bogusławski *) i Chiaryni lub Kolter i Gabrieli wzy-

*) Jmć Pan Bogusławski, Dyrektor teatru polskiego, dawał roku przeszłego i terażniejszego na Ś. Jan polskie reprezentacye na teatrze umyślnie do tego w rayszuli Geislera wystawionym. Ugodził się z uprzywileiowanym dla Prus południowych Dyrektorem teatralnym:

waią publiczność zatrudnioną do miłszych uciech, kończąc tym sposobem poważne interessa dzienné. Wszyscy Antreprenerowie publicznych zabaw tak się urządzili, że sobie nieprzeszkadzają w czasie, i że publiczność w jednym dniu wszystkie te widoki odwiedzić może. wieczorem kończy się o godzinie 10tej komedya, a zaczyna się pignik dla skrocenia nocy. Takowe urządzenie na tym większą zasługuie pochwałę, ile że wielka część gości Świętojańskich pragnie chciwie nie uciech wiejskich, ponieważ przez

JP. Doebbelinem, na sumnę 800 tal. i otworzył swój teatr. Publiczność wsparła go tak w jego przedsięwzięciu, iż pierwszego zaraz wieczora przez skłakę zupełnie był wynadgrodzony. W samey rzeczy zasługuie on na pochwały narodu. Jego towarzystwo, pewnie ostatnie polskie, gra w ogulności bardzo pięknie; jego składność zbliża się do lekości francuzkie. Garderoba jest dosyć wspaniała. Dawał po większe części operety i sztuki Pana Kotzebue, ktore sam na polski język przetłomaczył, zapewne w tym celu, aby żabawił także niemieckich mieszkańcow. Znający się na polskiej literaturze zapewniają, iż teatrowi polskiemu niebrakuie także sztuk oryginalnych.

Parter a zwłaszcza jego piękniejsza połowa, była aż do dna ostatniego nader wspaniałą i liczną, czyniąc widok, przy którym spektator choć nieumięjący języka przypatrywał się także chętnie teatrowi.

cały rok żyją na wsi, lecz zabaw mieyskich, których czas krotki z mądrą oszczędnością użyty być musi.

Kto tańczyć nie lubi, używa pięknego wieczora na promenadzie lub na lodach w namiocie na ulicy Wilhelmowskiej, gdy podroźni muzykanci i Liryści wygrywają swoje serenady pod oknami tu i owdzie późno ieszcze oświeconymi.

Ze wszystkich szynkowniow i zgraiow, których liczba bardzo iest wielka, wychodzi odgłos muzyki nawet i dudow z dzikim wrzaskiem tańczących pomieszaney. Tu i owdzie taczają się piiani, wyśpiewując dwutonne piosneczki, ktore niższa klasa narodu w tym tylko stanie śpiewa.

Drugi i trzeci dzień podobny iest zupełnie do pierwszego. Ten sam zgiełk na ulicach co w sądowej izbie! pieniądze i zabawy są wielkimi sprężynami utrzymującymi tę massę w ustawicznym poruszeniu. Każdy stara się zakończyć iak nayszybciej swoje interessa, i umyka z drogiego bruku. Szczegulniey rynek, który iest mieyscem targu znaczney wielkości, wesolą wystawia scenę. Cała powierzchnia okryta iest wozami, na ktorych wieśniacy żywność na targ przy-

wożą, kramami, poddaszkami, owocami, i produktami wszelkiego gatunku, tak dalece, iż służy Policji z trudnością drogę wolną do przejazdu uformować potrafią, na ktorey prawie co moment powozy się zatrzymują. Tysiące pieszych ludzi z ciężkością się przedzierają między tłumem powozow. Wszędzie znoszą towary i worki z pieniędzmi. Młodzi eleganci w nowych gustownych karyolkach lub iak uczeni iezdcy prezentują się damom trawiącym w oknach otwartych długie godziny ranne lub przypatrującym się często spokojnie na zrudne zatrudnienia mężow. Na Regencyi powiększa się nacisk coraz bardziey w trzech dniach następujących. Zaczynają się opisy tranzakcyjne, lecz w każdym dniu daie się także czuć coraz większy niedostatek pieniędzy wstrzymujący prędkie bieg interessow, i pomnaża się kłopot. Possessor dobr czuie się bydz szczęśliwym, że zaciągnął wielki kapitał, lubo musiał pozwolić na odciążenie 10 procentu od kapitału, musiał zapłacić koszt za sprowadzenie pieniędzy, przeić wszystkie sądowe, extrasądowe kosztu i niektore małe podarunki; ale co to szkodzi! kiedy tylko są pieniądze, i leżą dla niego gotowe; lecz niech

wstrzyma liczenie ich iaka mała wątpliwość przy zapisaniu summy w sięgę hypoteczną, ktorey w 48 godzinach załatwić niemożno; aż zaraz cała kolej interessow ukończonych iuż tak daleko, iż tylko płacić potrzeba, wstrzymuie się. Okoliczność takowa zatrzymuie często w Poznaniu mimo ich woli więcey 300 osob, z ktorych iedna na drugą czeka, lubo iuż dawno miasto od swych świętoiańskich gości opuszczone zostało, i przeklina sprawcę swego zmartwienia, gdyż każdy w nadziei powziętey od pierwszego aż do ostatniego Faktora, że dostanie pieniędzy w dniu przeznaczonym, zawarł gdzieindziej kontrakt, obowiązawszy się pod umowionym zakładem do zapłacenia summy kontraktowey w przepisanym terminie. Nareszcie załatwia się wątpliwość, otwieraią się sądki, strumień srebrny płynie przez suche pola, rozlewaiąc się po setnych małych kanałach, ktore coraz się bardziej zmnieyszaią, aż nakoniec giną iak kurzawa w prochu, nieczyniąc żadnego szczegulnego pożytku.

Wszystkie tenieprzyzwoitości, ktore ieszcze bardziej stałyby się przykrzeyszemi, gdyby mas-
~~aa~~ cyrkulujących pieniędzy corok zmnieyszać się

miała, są powiększey części skutkiem dnia Ś. Jana, przyjętego za termin powszechny liczenia i rachunkow. Prawda jest, że takowe urządzenie wiele czyni korzyści w kraju, w którym właściciele i possessorowie dobr tak rozproszeni mieszkają. Każdy pewny jest, że swego dłużnika lub wierzyciela na S. Jan w Poznaniu zastanie, tu jest skład dokumentow ściągających się do wszystkich dobr całej prowincyi, tu są urzędnicy w każdym momencie gotowi do nadania umowom stron prawney ważności, czas dla mieszkającego na wsi jest wygodny, i kto w dniach tych użył go do załatwienia swych interessow, może być wolny od podróży przez cały rok. Atoli wszystkie te korzyści nieodpowiadają szkodzie, którą każdy potrzebujący do swych interessow obcych pieniędzy ponosi. Pieniądz jest towarem, którego cena iak każdego innego artykułu handlowego, którego się szuka, tym bardziey się podnosi, im bardziey się do niego ubiegają. Gdyby interessa w całym roku tak były podzielone, iak w innych pruskich prowincyach, możni Possessorowie dobr niebyliby przymuszeni nawet przy bezpieczeństwie przyzwyczajonym, które pożyczającemu zaręczyć mogą,

wpadać w ręce lichwiarzow wymuszających na nich po 10 procentu od kapitału, i takie warunki, iakie im się tylko podobaią, na ktore pozwolić musi każdy potrzebuiący posiadziciel, bo gdyby pieniędzy nie dostał, strata dla niego byłaby pewnie większa nad tę ofiarę, ponieważ byłby przymuszonym, oddać swoią wieś zastawnikowi w prowizyi od summy bynajmniey nieodpowiadającej szacunkowi iey. Wszystkie prawa niepotrafią nic przeciw takowemu lichwiarzowi, bo ten każe sobie ustąpić pożyczoną trzeciemu i w xiędze hypoteczney zapisaną summę, używaiąc potym swego łupu bezpiecznie.

Ale nacisk szukających pieniędzy nie iest sam przyczyną owych twardych warunkow; istotny niedostatek krążących w prowincyi gotowych pieniędzy, także przez wiele okoliczności upadły kredyt narodu zdaie się do tego przykładać w rownym stopniu. Przeto iest powszechnym życzeniem, aby temu złemu przez wprowadzenie trwałego systematu pożyczki zapobieżono; interes ten tak iest w samey rzeczy ważny, iż zasługuie na to, aby ustanowiono się dokładnie okiem filozoficznym nad trudnościami sprzeciwiającymi się ie-

go uskutecznieniu i nad pozornymi skutkami
iego.

Systema pożyczki choćby naylepiej urzą-
dzone zawsze iest złym dla prowincyi potrzebu-
jącej takowey pomocy; lepiej iest niepożyczać,
iak zaciągać długi chociażby z oszczędnością
ile możności naywiększą i z porządkiem. Bar-
dzo się ten myli, kto rozumie, że systema po-
życzki iest źródłem, z ktorego każdy pieniądze
czerpać może, i że wprowadzenie iego wszel-
kiemu niedostatkowi ich zapobieży. Nie! syste-
ma pożyczki iest tylko sprężyną powiększającą
bieg gotowych pieniędzy, lecz wprzod przez
masę pieniędzy poruszone być musi.

Słazka, pomorska, nowo-marchiyska i za-
chodnio-pruska kassa kredytowa exystuie iuż
przez niemały przeciąg lat, co spodziewać się
każe, że doświadczenia przy skutku kaźdey
z tych kass dostrzeżone służyć będą do nadania
naywyższego stopnia doskonałości południowo-
pruskiej kasie kredytowey mającej być usta-
nowioney, ieżeli przy urządzeniu iey chronić się
będzie błędow, ktore w tamtych spostrzeżono.
Lecz rozmaite okoliczności kaźdey prowincyi ma-
ją taki wpływ do skutku systematu pożyczki, że

niemożno wnosić; iż urządzenie, które Śląsk przynajmniej w pewnym względzie do wysokiego stopnia pomyślności podniosło, także dla Prus-południowych te same szczęśliwe mieć będzie skutki, jeżeli się nie będzie mieć przytym osobnego względu na miejscowe okoliczności.

Prowincjonalne systema pożyczki w Śląsku zależy natym:

iż wszyscy posiadziciele dobr obowiązali się między sobą, każdemu pojedynczemu posiadzicielowi tyle pieniędzy pożyczyć, ile połowa szacunku iego wsi wynosi, tudzież zaręczyć wierzycielowi na wspólnym szacunku swych dobr bezpieczeństwo, i płacić mu nie tylko przyrzczone półroczne prowizye w gotowych pieniądzech bez odtrącenia lecz także wypłacić na iego żądanie cały kapitał za półrocznym wprzod wypowiedzeniem.

Takowego środka potrzeba było po zakończoney śląskiej wojnie w roku 1763 do wyratowania od upadku spustoszoney całkiem prowincyi i do podźwignienia kredytu właścicielow dobr, ktorzy dla niedostatku pieniędzy nie byli w stanie, pobudować swoje spalone budynki

gospodarskie, lub zakupić sobie potrzebny inwentarz przez wojnę wyniszczony, i zyskać przez rolnictwo z ziemi tyle, ile potrzeba było do spłacenia ciężących dobra kapitałów. Nieukończona procesa konkursowe, które koniecznym były tego skutkiem; tak powszechną wzbudziły w kapitalistach nieufność przeciw posiadzicielom dobr, iż ta sztuczna czynność; przez którą prowincya stała się nieiako pośrednikiem między posiadzicielem wsi i wierzycielem, koniecznie potrzebną była do przywrocenia tak potrzebnego we wzajemnych interessach zaufania; potym dopiero wierzyciel niekłopotał się ani o domowe okoliczności swego dłużnika ani o jego moralny charakter, i był pewny punktualnego zapłacenia swych prowizyw, na czym w istocie samey cały kredyt zależy.

Jednakowoż samo systema pożyczki niebyłoby potrafiło zgromadzić summy do ożywienia upadłego rolnictwa i fabryk potrzebne, lubo tu i owdzie nie ieden martwy kapitał ze skrzyni nieufających posiadzicieli wywabiło, gdyby trzy szczęśliwe po sobie następujące żniwa od roku 1770 aż do roku 1772 wśród powszechney drogości w sąsiedzkich krajach niebyły wprowadzi-

ły do prowincyi znaczney massy pieniędzy, i gdyby przez szczegulnieyszą troskliwość oraz choyność krolewską, przez którą Fryderyk Wielki kraiowy przemysł wspierał, niebyła przywrocana wkrótce stateczna przewaga w balansie handlowym, przez co wprowadzone zostały do prowincyi summy, ktore systema kredytowe w prędszy bieg wprowadziły. Bez tych szczęśliwych zdarzeń byłaby się zapewne ta sztuczna machina zastanowiła, ponieważ iest wieczną prawdą, że massa pieniędzy w prowincyi może tylko byc powiększona przez zbywające produkta kraiowe i towary fabryczne, jeżeli te czynią korzystną przewagę w handlu. Gdzie takowej przewagi brakuie, tam nic niepomocze systema pożyczki; i chociażby to naydowcipniey było ułożone, zgoła, chociażby w początku przez kilka milionow gotowych pieniędzy zasilone było, ta massa zmniejszy się wczasie, i cała machina przestanie się ruszać. Jeżeli porównamy stan Ślązka, iaki był w początku ustanowienia kassy kredytowej, ze stanem Prus - południowych, obydwie prowincye zdają się byc sobie bardzo podobne, lecz przy dokładniejszym roztrząśnieniu okażą się okoliczności bardzo ro-

żne, tak dalece, iż Prussy-południowe niemo-
gą sobie podchlebiać, że zbieg wielu szczęśli-
wych okoliczności nawet przy naydzielniejszym
wsparciu rządu sprzyiać tak będzie iak w Ślązku
wypadkowi systematu pożyczki.

Ślązk miał dawno korzystny balans handlo-
wy, były w nim fabryki i rękodzieła, kraj był
dobrze ukształcony, woyna tylko przerwała na
nieiaki czas iego stan kwitnący; prowincya ta
podobna była, że tak rzekę, do zdrowego ciała,
ktorego siły febra przytłumia, lecz przychodzi
zaraz do zdrowia samo przez się przy dobrej
dyecie, iak tylko febra ustanie. Przeciwnie Prussy-
południowe podobne są do człowieka młodego,
ktorego zdrowie zniszczone iest zupełnie przez
długie nieporządne dyety i rozwiozły sposob ży-
cia, ten za pomocą tylko długiej i ścisłej kura-
cyi znowu do sił przyiść może, ktore mu natura
dała. Ziemia w Prussach - południowych, bio-
rąc w średnicę iest urodzayna, przyrodzenie
uczyniło dla tego kraiu wszystko, coby ią połą-
czone z pilnością i oświeceniem do wysokiego
stopnia doskonałości doprowadzić go mogło; lecz
duch bywszey konstytucyi, ktory przemysłowi
naymniey sprzyiał, poddaństwo chłopow i ciąg

więcey 30 lat, pod czas ktorych prawie zawsze w kraiu rozruchy panowały, są przyczyną, iż niemógł ten kray przyść ieszcze do tego stopnia pomyślności, do iakiego doszli sąsiedzi iego, i ieszcze daleko za niemi się został.

Prussy - południowe nie miały nigdy rękodzieł i fabryk, szczupła liczba wełnianych materow tu i owdzie fabrykowanych n. p. w Miedzyrzeczu, Rawiczu, Wschowie, Rogoźnie i t. d. nic nie znaczy przynajmniej w stosunku do wielkiej objętości całego kraiu, lub dopiero niedawno na nieiaki zasługują wzgląd. Jego niezmiernie bory częścią są zniszczone przez nieporządne gospodarstwo, częścią te lasy, ktore zawierają w sobie zdatne do cięcia drzewo, nie czynią żadnego dochodu z przyczyny trudności przewiezienia go do spławney rzeki: niezostaie się więc do przedaży tylko surowa wełna, ktora dla swey złey własności za małą przedaie się cenę, cokolwiek bydła i zboża, ktorego ziemia niewydaie w tey ilości, ilehy wydawać mogło przy lepszey uprawie. Tymi trzema artykułami handlowemi były przymuszone terażniejszy Prussy - południowe, opłacać od wieku kupcom zagranicznym wszystkie towary do zbytku

służące, i z ciężkością byłyby wystarczyły, gdyby szczupła liczba ludności, ponieważ tylko około 900 ludzi na każdą milę kwadratową rachowano, i bardzo mierne potrzeby stanu wiejskiego, do którego większa część wspomnioney liczby ludności należała, niebyły utrzymywały wydatek z dochodem w nieiakiey równowadze; i ztąd to iedynie pochodziło, że wśród takowych okoliczności możni Magnaci prowincyow mogli dochody swych dobr w Warszawie trawić, i że ieszcze zawsze pewna summa pieniędzy w kraiu cyrkulowała, za pomocą ktorey załatwiano wprawdzie lecz bardzo biednie interessa swoje. Rewolucya roku 1793 odmieniła cokolwiek stan rzeczy. Wielu posiadzicieli mających dobra w rossyiskich i austryackich prowincyach wyprzedali swoy majątek w Prussachpołudniowych, wyprowadziwszy się z pieniędzmi tam, gdzie skład rządu naylepiey z ich arystokratycznymi skłonnościami zgadzał się. Inni przedsięwzięli podroże, straciwszy w Rzymie, Paryżu lub Dreźnie dochody swych dobr i to wszystko, co z swego majątku przed czuynością Policyi kraiovey schronic i wywieść mogli. Przez Oficyantow potrzebnych do nowey formy

rzędu, powiększyła się klasa konsumujących mieszkańców przynajmniej trzema tysiącami familiow, rachując do tego woyskowych, lecz uprawa ziemi niepostąpiła iednak w tym samym stosunku. Daymy to, że podług miernego rachunku każda z tych familiow potrzebuie rocznie wina, cukru, kawy, i innych towarow zagranicznych, chociaźby tylko za 50 tal., wynosi to przez dziewięć lat od czasu opanowania prowincyi, milion trzy kroć pięć dziesiąt tysięcy talarow, ktora summa dawniey w kraiu krążyła, lecz potym bez powrotu zginęła.

Wyguiowane rolnictwo i przemysł niezastępuje przynajmniej teraz ieszcze tey straty. Gdy zaś przy wybieraniu podatkow kraiowych z większym teraz porządkiem i dokładnością iak dawniey postępuje się, gdy po odtrąceniu potrzebnych wydatkow publicznych corok pewna zbywająca w prowincyi summa wychodzi z cyrkulacyi, zdaie się, iżby z tego wszystkiego naturalnie wnosić można, że massa krążących pieniędzy gotowych od czasu do czasu zmniejszać się, i co rok niedostatek ich powiększać się musi, iak dotychczas było, dopoki nakoniec nienastąpi powszechne zastanowienie się intere-

sow, tak iak następuie naturalna śmierć, gdy krew do szczętu ubiegnie. Żadne systema pożyczki niemoże uleczyć takowey choroby, chociażby iak naydowcipniey było ułożone, gdyż iest tylko pozornym środkiem niewykorzeniającym z gruntu złego, ktore tak długo powiększać się będzie, dopoki się tak wiele surowych lub wyrabianych produktow w prowincyi niezyska, i zagranicznym kupcom zaprzędanych niebędzie, iżby przez to strata gotowych pieniędzy wychodzących z prowincyi za towary zagraniczne nadgrodzoną była, słowem, dopoki rownowaga handlowa przywroconą niezostanie; z czego okazuje się, iż do przywrocenia utraconych sił ciała narodowego potrzebny iest nietylko balans handlowy, lecz także przewaga handlu.

Jakim sposobem tę trudną kuracją skutecznic potrzebna, nienależy do celu pisma niniejszego; spodziewać się tylko powinniśmy po mądrości rządu, iż użycie nayprzyzwoitszych środków, ieżeliby prowincya w takową chorobę wpaść miała, iak się ze syptomatow domyślić należy. Także niemożno przeczyć, iż złemu znacznie zapobieżono przez to, co się iuż dla lepszey uprawy ziemi

stało, tudzież przez wyczyszczenie rzek, przez wsparcie fabryk sukiennych, przez zniszczenie szkodliwego pokątnego handlu towarów zagranicznych i t. d. Z tego co się powiedziało, okazuje się, że przynajmniej nie w prowincyi samey szukać potrzeba summ potrzebnych do urządzenia pożyczki, chociażby tu i owdzie niektorzy dobrzy gospodarze lub polityczni spekulanci mieli cokolwiek leżących pieniędzy w szkatułach, iak wieść powszechna potwierdza.

Szacunek wszystkich szlacheckich dobr w departamencie Poznańskiej Regencyi, rachując tylko podług kontraktow, wynosi ogólnie 40. milionow talerow. Jeżeli te dobra wszystkie podług stosownych prawideł otaxowane będą, co przy urządzeniu kassy kredytowej koniecznie nastąpić musi, można wnieść bezpiecznie, iż ten szacunek powiększy się iedną połową, to iest: do 60. milionow talerow. Podług zwyczajnych przepisow kassy kredytowej może posiadiciel wsi otrzymać pożyczanym sposobem połowę szacunku wynalezionego przez taxę, w papierach zastawnych, które są cechą gotowych pieniędzy; i daymy to, że trzecia część szacunku wszystkich dobr iest za-

dłużona, więc summa wszystkich pożyczek w tychże papierach wynosiłaby 20. milionów talerów; ztąd można wniesć, że właśnie takowa summa jest w samey rzeczy potrzebną do spłacenia wszystkich rzeczywistych długów ciężących już teraz wszystkie dobra, do zaspokoienia wszystkich roszczonych do nich pretencyow, do spłacenia rodzeństwa posiadzicielow, i do przeprowadzenia zniszczonych po części dóbr do takowego stanu, iak sobie każdy stały gospodarz życzyć powinien, aby ile możliwości naywyższy dochod z nich brać mógł. Jeżeliby ten rachunek zdawał się być nadto wielki, przypomniemy sobie tylko skłonność narodu do woiażowania, do zabaw, i do zbytku w domowym pożyciu, który zapewne nie iednego właściciela przywiedzie do korzystania z powiększenia swego majątku, które przez taxę zdaie się być tylko pozorne, i do zaspokoienia swey ulubioney skłonności zadłużania całej połowy swych dóbr. Doświadczenie spostrzegane dotąd przy urządzeniu kredytu nauczyło, że do zaspokoienia bieżących wydatkow na utrzymywanie maszyny w nieprzerwanym biegu potrzeba prawie dziewiętey części summy krążących fandbryfow

w gotowych pieniądzech; więc kassa kredytowa dla Prus - południowych potrzebowałaby w gotowiznie na fundusz dla Poznańskiego tylko Departamentu przynajmniej dwa miliony talerow, (* którą summę, ieżeli by iej w kraiu niemożno dostać, za granicą zaciągnąć potrzeba; lub gdyby to nastąpić niemogło, ten niedostatek musiałby być zastąpiony przez wprowadzenie pieniędzy papierowych.

Spodziewać się wprawdzie należy, iż dobry skutek z wprowadzenia kassy kredytowej nakłoni nieufających kapitalistów, ieżeli tacy są w kraiu, i odmawiających do tych czas swych pieniędzy szczegulnemu właścicielowi, trzymając ie raczej bez użytku w szkatułach, iż ie powierzą stanowi ziemiańskiemu stającemu się pośrednikiem między wierzycielem i dłużnikiem, gdyż

*) Gdyby kredyt stanow ziemiańskich zaraz w początku był utwierdzony; daleko mniejsza summa wystarczałaby wprawdzie na zapłcenie prowizyow i na zmienianie tu i owdzie fandbryfow za gotowe pieniądze; lecz w Prusach - południowych na to się spuszczać nie można. Niezwyczajność pieniędzy papierowych mogłaby razem wielu posiadzicielow pobudzić do zamienienia swych fandbryfow na gotowe pieniądze, przezco systema w ten sam krytyczny wpadłoby stan, w jakim znajdowała się słazka kassa kredytowa w pierwszych latach swego powstania, z którego tylko przez nadzwyczajne środki mogła być wyrwana. Bezpieczniejszą zatem jest rzeczą, aby nie ścieśniać nadto bardzo massy gotowych pieniędzy.

mogą być pewni, że im regularnie prowizye będą wypłacane. Ale z tego cośmy wyżey przytoczyli, niemożno się iednak spodziewać, że cała summa potrzebna do funduszu przez pożyczkę w prowincyi będzie mogła być przysposobioną, więc potrzeba będzie, iak to iuż przepowiedzieć można, chwycić się iednego z dwoch innych sposobow.

Jeżeli się zastanowiemy teraz nad politycznymi wątpliwościami sprzeciwiającymi się naturalnie w nowo nabytey prowincyi ufności cudzoziemca mało mającego wiadomości o prawdziwym stanie rzeczy, zawsze iest trudną rzeczą, przepowiedzieć, czyli uda się zaciągnięcie za granicą pieniędzy, zwłaszcza gdy zewnętrzny pozor, na który kredytor zawsze patrzeć zwykł, okazuje niedostatek i nędzę; oprócz tego w najpomyślniejszym przypadku takowa pożyczka iest tylko pozornym środkiem, czyniącym w kilka lat złe ieszcze gorszym, jeżeli przez płacenie prowizyow znikną gotowe pieniądze z kraiu, i jeżeli w tym przeciągu czasu szczęśliwy balans handlowy niebędzie ieszcze mógł być przywrocony.

Nad pożyczkę w gotowych pieniądzech należałoby przekładać pieniądze papierowe,

gdyż te są wcale pożytecznym środkiem zastąpienia niedostatku gotowych pieniędzy, gdyby tylko były niemi załatwiane interesa w samym kraju; jeżeli zaś mowa jest o liczeniu cudzoziemcom, do ktorego tylko brzmiały metal, iedyna moneta w świecie, użyty byź może, w takowym przypadku pieniądze papierowe najmniejszego nie czynią pożytku. Dopoki więc handel krajowy takich przynosić niebędzie korzyści, aby kraj po odtrąceniu tego, co na towary zagraniczne potrzebuie, za swoje produkty przedane za granicą ieszcze coś dostać mógł, dopoty pieniądze papierowe niemogą czynić żadnego zysku. Gotowe pieniądze w tym przypadku wyszłyby do szczętu z kraju, zostałyby się tylko pieniądze papierowe, przez co zamieszanie i nędza powszechna doszłaby do stopnia wysokości niepodobney do wiary.

Nie przeczę, iż wprowadzenie kassy kredytowej przynosi wielkie korzyści dla tey prowincyi, ktora iey potrzebuie, z ktorych to korzyści użytkuie tak dłużnik iak i wierzyciel. Właściciel potrzebujący pożyczki do zaspokojenia swego długu lub polepszenia swych dobr, dostae pieniędzy z łatwością za słuszną

prowizyą, nie opłacaiać się drogo stręczycielom, nie wpadaiać w ręce uciemiężaiącego lichwiarza, i nie lękaiać się wypowiedzenia kapitału, ieżeli regularnie prowizyą płaci, ieżeli zaś dobrym iest gospodarzem, może chociaź i najmniejszą kwotę zbywaiącą od dochodu swych dobr obracać na zaspokoienie otrzymaney pożyczki.

Wierzyciel nie kłopotaa się o gospodarstwo i charakter moralny swego dłużnika, odbiera swoje prowizye w czasie wyznaczonym bez upominania się i procesu i nie obawia się zawikłania długiey sprawy konkursowey. Jednakowoź przy tych wszystkich korzyściach systema pożyczki iest tylko lekarstwem, ktorego zdrowe ciało narodowe wcale nie potrzebuie, i ktorego zażywanie stać się może iemu szkodliwym. Prowincye magdeburgska, halberstadcka, i westfalska znayduiające się bez tego sztucznego sposobu w kwitnącym stanie, są tego dowodem. Potrzeba więc przed użyciem takowego lekarstwa, roztrząsnąć pilnie, czyli prowincya w samey rzeczy w takim stanie choroby znayduie się, iż potrzebuie pomocy. Szczegulniey powinno to nastąpić w Prussach południowych w pewnym czasie przy dokładnym porownaniu

szacunku wchodzących i wychodzących towarów, aby zapewnić się o stanie równowagi handlowej, bo chociaż z tego, co się powiedziało o handlu bywszej Polski i o sposobie pożyczki pod czas Ś. Jana, zdaie się okazywać niedostatek gotowych pieniędzy, i chociaż samo nawet powszechne żądanie wprowadzenia kassy kredytowej dowodzi iestectwa takowej polityczney choroby, nie iest atoli ieszcze pewno, że to złe wynika w samey rzeczy ze szkodliwego balansu handlowego, gdyż może także powstać z przypadkowych okoliczności, ktore tylko przez nieiaki czas trwaią; tak dalece, że za kilka lat samo przez się zginie bez zaradzenia potrzebnego. Bydź może, iż prowincya południowo pruska poniosła razem przez kilka niespokoynych lat nadto wielką stratę w pieniądzech, ktora pod czas Świętego Jana tym bardziej się czuć daie, im bardziej się właściciele o pieniądze ubiegaią. W takowym przypadku stan iey podobny iest do okaleczenia, ktore przy nieprzerwaney spokoyności, i dobry dyecie zagoione bydź może. Stan rzeczy odmienił się teraz, uprawa rol doskonali się, rękodzieła sukienne rozszerzaią się, czyniąc wzglę-

dem dawnych czasow znaczny zysk, na ktory jednak tylko tak długo bezpiecznie spuszczać się można, dopoki Rossya robić nie będzie dosyć sukna wystarczającego na iey potrzebę, co ieszcze długo nienastąpi. Gdy się naród powoli przyzwyczai, załatwiać swoje interesa pieniężne przez cały rok, nie trzymając się pewnego terminu, i gdy zniknie zupełnie nadzieia odmiany terażniejszego politycznego kształtu rządu, na ten czas każdy właściciel utrzymywać będzie dobre gospodarstwo w swoiey wsi i starać się nadewszystko, płacić regularnie prowizye, poczym kredyt upadły sam się podniesie; zaś ustanowienie kassy kredytowej może tylko przyłożyć się do przybliżenia tego szczęśliwego punktu czasu, coby w innym przypadku tak prędko nastąpić niemogło. Gdyby się zaś po troskliwym porównaniu wchodzących i wychodzących produktow okazać miał szkodliwy dla prowincyi balans handlowy, na ten czas systema pożyczki byłoby wcale nie pożyteczne; w tym razie do wygładzenia złego potrzeba będzie fundamentalney kuracyi. Każdy przypadek powinno poprzedzić roztrząśnienie, aby mógł bydź lepiej określony wybor tych środków, ktore do przyspo-

sobienia potrzebnych pieniędzy użyte być muszą. Jeżeli okoliczności sprzyjać będą wprowadzeniu papierowych pieniędzy, potrzeba jeszcze zastanowić się, czyli ten projekt z pożytkiem dla Prus południowych skutecznym być może; ponieważ kraj ten mało jest przyzwyczajony do symbolicznych pieniędzy, a niechęć przeciw tej niezwykłej monecie mogłaby łatwo zniszczyć cały plan w jego zaraz powstaniu.

Daymy to, iż z roztrząśnienia balansu handlowego najpomyślniejsze wynikną wypadki, że z przekonaniem wnosić będzie można, iż wprowadzenie systematu pożyczki użytecznym jest dla prowincyi, to znajduią się jeszcze inne niektóre zwłaczające przeszkody, które wprzód uprzątnione być muszą, nim się do samey rzeczy przystąpi; o tych przeszkodach nadmienić tu jeszcze krótko należy.

Pierwszą przeszkodą są protestacye zapisane prawie na każdej wsi w księdze hypotecznej, te ściągają się do pretencyow przez właścicielow nieprzyznanych. Właściciel wsi protestacyami obciążonej niemoże przystąpić do systematu pożyczki, gdyż takowe protesta-

cye sprzeciwiaią się hypotecznemu bezpieczeństwu. Musi więc wprzod nastąpić wymazanie ich za sądowym zezwoleniem tych, którzy ie zapisać kazali: gdyby zaś to w dobroci nastąpić niemogło, takowe wymazanie wyrobione bydź powinno przez proces; nadczym upłynęłoby, leko rachuiąc, pięć lat z przyczyny mnogości protestacyow.

Księga hypoteczna okaże wielką liczbę takowych protestacyow; a gdyby po pilnym przeyzrzeniu iey miało się odkryć, że wiele dobr iuż nad połowę szacunku obciążonych iest długami, i że z powodu tego posiadziciele ich niemogliby wcale przystąpić do systematu pożyczki, otoż iest druga niemąła przeszkoda, dla ktorey mieć należy troskliwy wzgląd na stan posiadzicielow dobr pogorszony ieszcze bardziej przez wyłączenie ich od tego urzãdzenia.

Trzeciã przeszkodã iest niedostatek kassy ogniowey, ktora dla kraiu południowo pruskiego daleko iest ważniejszã i do utwierdzenia kredytu potrzebniejszã, iakby za pierwszym rzutem oka rozumiano. Lubo przy otaxowaniu dobr ziemskich mało się mieć zwykło względu na budynki, i dla tego zdaie się, iak gdyby

szacunek wsi przez pożar nie wiele mógł być zmniejszony, są atoli wyjątki, dla których największy ma wpływ pożar nieszczęśliwy do dochodów wsi, czego dosyć częste przykłady dowodzą. Znaczna część dochodu wielu majątności, do których średnie należą miasta, składa się z propinacyi; iey zysk zależy od pomyslnego stanu mieszkańców. Gdy ktore miasto pożar zniszczy, mieszczanie będąc ogołoceni z pomocy kassy ogniowej, nie są w stanie pobudowania swych domow, lub osiadają tam, gdzie im dają korzyści; tym sposobem gospodarstwa i rzemiosła nikną bez powrotu, a dochody dobr zmniejszają się prawie więcej iak połową.

Pozwolmy, że majątność otaxowana iest na 100,000 talerow, rachując wszystkie użytki gospodarskie, że propinacya roczna wynosi 3000. talerow, że iest na tey majątności 50,000 talerow długi we fandbryfach; okaże się, że ledwo iest dostateczne bezpieczeństwo dla 40,000 talerow, ieżeli dochod z propinacyi odpadnie; tę stratę muszą ponosić współczłonki stanu ziemiańskiego, ponieważ taki iest duch ich układu względem pożyczki. Z tego przekona się każdy, chociażby sobie naybar-

dzией tego urzãdzenia życzył, iż niemożno dopoty pomyśleć o wprowadzeniu kassy kredytowej, dopoki przeszkody uprzątnione nie zostaną. Bydź może, że na szczęście Prus-południowych odmienią się okoliczności, które w narodzie pragnienie tego środka wzbudziły, ale jeżeli trwać jeszcze będą w ten czas, gdy wszystkie przeszkody usuyną się, i jeżeli wprowadzenie kassy kredytowej koniecznym jest, uczynić przynajmniej należy ten polityczny opiat posiadicielom dobr potrzebującym tego lekarstwa iak najmniej szkodliwy przez przyięcie najłagodniejszych prawideł taxy.

Biada posiadzicielowi, który przez wysoką taxę swych dobr zwodzić się daie, mniemając się bydź w samey rzeczy bogatszym, i powiększając w proporcyi swoje wydatki, lub który przy spłaceniu rodzeństwu ich części z dobr taxę za fundament brać musi. Taxatorowie mają pospolicie wżgląd na polepszenia i na dochod, iaki tylko przez stateczne gospodarstwo zyskać się może, gdy zaś uprawa i polepszenie w rownym zawsze zostaje stanie, posiadziciel ledwo połowę dochodu zebrać potrafi.

Przypuśćmy tu ten przypadek, iż dziedzic wieś z majątku oyczystego na 100,000 talerow otaxowaną w tey cenie przyjął, z ktorey trzema siostróm 25,000 tal. a iednemu bratu 37,500 tal. spłacić musi; zostanie mu się 37,500 talerow; z prowizyow tego kapitału mogłby się dostatecznie utrzymywać z swoją familią, lecz to zda się tylko, bo ieżeli do spłacenia swego rodzeństwa potrzebuie 62,500 talerow, ieżeli otrzyma na to 50,000 talerow we fandbryfach z kassy kredytowej, ieżeli oprócz tego kapitału ieszcze od 12,500 talerow swoiemu rodzeństwu prowizyą opłacać musi, dochod zaś wsi niewynosi więcey iak 2500 do 3000 talerow, przeto w pierwszym zaraz roku nie będzie w stanie, zaspokoić prowizyi, poczym następuje nieochylna sekwestracya, albowiem stan ziemiański ani na ieden miesiąc zapłacenia prowizyow zwlec niemoże, gdyż iest obowiązan, przyięte przez siebie obowiązki dopełniać punktualnie.

Także bywać zwykło skutkiem systematu pożyczki, że chciwi zysku spekulanci prowadzą szkodliwy handel dobr, podnoszący cenę ich do tak wielkiego stopnia, iż nawet kassa kredytowa w niebezpieczeństwo wpaść może, zwa-

szcza gdy upada cena zboża, lub gdy rząd iest przymuszony przez okoliczności, zatamować wywoz iego. Takowemu złemu można atoli zapobiedz przez przyjęcie cokolwiek wyższej prowizyi iak iest zwyczajna, co w ogulności dla Prus-południowych pożyteczną byłoby rzeczą. Lecz objaśnienie prawideł, podług których by tu postąpić wypadało, nienależy do zamiaru tego pisma tylko do planu nayprzyzwoitszego urządzenia kassy kredytowej dla Prus-południowych. Tu należało tylko tymczasowie roztrząsnąć, pod iakimi warunkami korzystna iest dla prowincyi kassa kredytowa; i co poprzedzić musi, aby się zapewnić, że wprowadzenie iey będzie pożytkiem dla Prus-południowych. Jeżeli na to zapytanie pomyślną nastąpi odpowiedź, i jeżeli autor tego pisma szczerze życzący pomyślności swey drugiey oyczyzny podchlebiać sobie może, że przyjęte będzie dobrze od narodu, ostrzega sobie dokładne w innym piśmie objaśnienie prawideł, iak postąpić sobie należy przy wewnętrznym urządzeniu systematu pożyczki dla Prus-południowych, aby ie ile możliwości naykorzystnieyszym uczynić dla prowincyi.

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 27 05 14 001 3

reprint

Dochód przeznaczony na konserwację Zamku